

نگاهی به دو مقاله از مجلات فرهنگستان زبان و ادب فارسی در باب خاقانی شروانی

سعید مهدوی فر

۵۸۳

آینه پژوهش | ۲۰۷

سال ۳۵ | شماره ۳

مرداد و شهریور ۱۴۰۳

مقدمه

اگرچه قاعده‌تاً یک مقاله حاصل اندیشه و پژوهش نویسنده یا نویسندگان آن است، اما نقش مهم داوران در انتشار جستارهای ارزشمند را نباید فراموش کرد. یک داور واقعی برکنار از برگزیدن پژوهش‌های اصیل، می‌تواند با بیان آرای سودمند به اصالت تحقیق بیفزاید. به همین نسبت یک داور کم‌سواد می‌تواند سبب انتشار نوشته‌های تنک‌مایه و بی‌ارزش شود که اعتبار یک نشریه را زیر سؤال ببرد؛ خاصه زمانی که دیگر مسؤولان مجله توجهی درخور به موضوع نداشته باشند. هم از این روی یکی از مهم‌ترین وظایف سردبیران تعیین داورهای متخصص است. گاه نیز عوامل و روابط غیرعلمی در انتشار مقالات ضعیف دخیل است. بایسته آن است که با نقدهای علمی بساط چنین پدیده‌های شومی برچیده شود. ما در پی این هدف به نقد و بررسی دو نوشتار از نشریات فرهنگستان زبان و ادب فارسی در باب آثار خاقانی شروانی می‌پردازیم.

بحث اصلی

۵۸۵

آینه پژوهش | ۲۰۷
سال ۳۵ | شماره ۳
مرداد و شهریور ۱۴۰۳

۱. «اشک شکرین»، (۱۳۹۳)، جمیله اخیانی، فرهنگ‌نویسی، شماره هشتم، ص ۱۵۵-۱۵۹.

این جستار در باب تعبیر «اشک شکرین» در بیت زیر از دیوان خاقانی است:

بس اشک شکرین که فروبارم از نیاز بس آه عنبرین که به عمدا برآورم
(خاقانی شروانی، ۱۳۷۴: ۳۳۲)

خانم اخیانی به نقد گزارش برخی از فرهنگ‌نویسان و شارحان خاقانی در باب تعبیر یادشده پرداخته و بارد گزارش‌هایی چون اشک شیرین، اشک شادی و اشک شوق، معنای سرخ را برای واژه شکرین پیشنهاد کرده‌اند؛ زیرا شکر در نزد قداما سرخ‌رنگ بوده است.

متأسفانه نه مؤلف نه داور/ داوران مقاله و نه مسؤولان نشریه به لغت‌نامه دهخدا مراجعه نکرده تا ببینند مدخل مستقلی با عنوان «اشک شکرین» در این مأخذ نام‌آشنا وجود دارد. در لغت‌نامه با ذکر بیت خاقانی و به نقل از فرهنگ ضیاء^۱ معنی «اشک گلگون» ثبت شده (ر.ک: دهخدا، ۱۳۷۳: ذیل اشک شکرین) که قطعاً مراد از آن، همان اشک سرخ و خونین است. همچنین در فرهنگ بازیافته‌های ادبی از متون پیشین ضمن اشاره

نکته، حاشیه، یادداشت | نگاهی به دو مقاله از مجلات فرهنگستان زبان و ادب فارسی در باب خاقانی شروانی

به بیت خاقانی و گزارش فرهنگ ضیاء آمده است: شکر که از نی گیرند و چون تصفیة کامل نکنند، سرخ و گرنه سفید باشد. شکری را که از نیشکر به دست آورند، شکر سرخ یا شکر زرد گویند (اشرف زاده، ۱۳۸۶: ذیل اشک شکرین).

۲. «در بارهٔ بیتی از طغرای اصفهانی در منشآت خاقانی»، (۱۳۹۷)، آریا طبیب زاده، نامهٔ فرهنگستان، سال شانزدهم، شمارهٔ شصت و سوم، بهار: ص ۸۲-۸۵.

این مقاله در باب بیت زیر از منشآت خاقانی است:

اما الزمان ففی تنبیهه عظة لولا العتاق فی اخوان منسرب
 آقای طبیب زاده این بیت را از طغرای اصفهانی برشمرده و صورت درست آن را براساس دیوان شاعر متذکر شده‌اند:

اما الزمان ففی تنبیهه عظة لولا الغشاوة فی اجفان مسبوت

در اینجا می‌توان عدم توجه داور و مسؤولان نشریه به مسألهٔ مهم «پیشنیة تحقیق» را به روشنی دید. زیرا نخستین بار آقای حامد خاتمی پور در جستاری با عنوان «مآخذ و گویندگان اشعار عربی منشآت خاقانی» گره از پیچش این بیت گشوده است: این بیت سرودهٔ ابوسماعیل حسین بن علی بن محمد الطغرای (۴۵۵-۵۱۳ هـ). شاعر و وزیر مشهور عصر سلجوقی و صاحب "لامیه العجم" است. همان گونه که می‌بینیم مصرع دوم این بیت مخدوش و مبهم است و مصحح محترم نیز در بخش فهرست اشعار عربی کتاب (ص ۷۲۹) در مقابل این بیت علامت سؤال گذاشته است. اینک با توجه به ضبط دیوان طغرای می‌توان متن کتاب را به صورت ذیل تصحیح کرد:

أما الزمان ففی تنبیهه عظة لولا الغشاوة فی اجفان مسبوت
 (خاتمی پور، ۱۳۸۹: ۱۰۸)

یادداشت‌ها

۱. البته عوامل دیگری نیز در انتشار مقالات ضعیف دخیل است که از آن جمله می‌تواند به روابط غیرعلمی اشاره کرد.

۲. در باب این فرهنگ بنگرید به: دبیرسیاقی، ۱۳۷۵: ۲۹۹.

۵۸۶

آینه پژوهش | ۲۰۷
 سال ۳۵ | شماره ۳
 مرداد و شهریور ۱۴۰۳

نکته، حاشیه، یادداشت | نگاهی به دو مقاله از مجلات فرهنگستان زبان و ادب فارسی در باب خاقانی شروانی

منابع

- اخیانی، جمیله، (۱۳۹۳)، «اشک شکرین»، فرهنگ نویسی، شماره هشتم، ص ۱۵۵-۱۵۹.
- اشرف‌زاده، رضا، (۱۳۸۶)، فرهنگ بازیافته‌های ادبی از متون پیشین، چاپ اول، مشهد: سخن‌گستر/ دانشگاه آزاد اسلامی مشهد.
- خاتمی‌پور، حامد، (۱۳۸۹)، «مآخذ و گویندگان اشعار عربی منشآت خاقانی»، چو من در این دیار (جشن نامه استاد دکتر رضا انزایی نژاد)، به کوشش محمدرضا راشد محصل و دیگران، چاپ اول، تهران: سخن: ۱۱۴-۱۰۷.
- دبیرسیاقی، سیدمحمد، (۱۳۷۵)، فرهنگ‌های فارسی به فارسی و فارسی به زبان‌های دیگر و فرهنگ‌های موضوعی و گویش‌های محلی و فرهنگ‌گونه‌ها، چاپ دوم، تهران: آرا.
- دهخدا، علی‌اکبر، (۱۳۷۳)، لغت‌نامه، چاپ دوم، تهران: دانشگاه تهران.
- طیب‌زاده، آریا، (۱۳۹۷)، «دربارهٔ بیتی از طغرای اصفهانی در منشآت خاقانی»، نامه فرهنگستان،
- سال شانزدهم، شماره شصت و سوم، بهار: ص ۸۲-۸۵.

۵۸۷

آینه پژوهش | ۲۰۷
سال ۳۵ | شماره ۳
مرداد و شهریور ۱۴۰۳